

**O‘ZBEKISTONLIK OLIMLARNING SHOLINING ERTAPISHAR
NAVLARINI YARATISH BO‘YICHA ILMIY TADQIQOT YUTUQLARI**

Seitniyazov Saparimbet Aytimbetovich,

*Qoraqalpog‘iston qishloq xo‘jaligi va agrotexnologiyalari
instituti mustaqil izlanuvchisi*

***Annotatsiya.** O‘zbekistonlik olimlarning ushbu sohadagi ilmiy izlanishlari va erishgan yutuqlari ham tahlil doirasiga kiritiladi. Bu, o‘z navbatida, kelajakdagi tadqiqot yo‘nalishlarini belgilash va sholichilikning barqaror rivojlanishiga hissa qo‘shish uchun mustahkam asos yaratadi.*

***Kalit so‘zlar:** Sholi, ertapishar navlar, seleksiya, O‘zbekiston sholichiligi, hosildorlik, resurs tejamkorligi, qurg‘oqchilikka chidamlilik, suvni tejash.*

O‘zbekistonda sholichilik, xususan, ertapishar navlarni yaratish va joriy etish bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar katta ahamiyatga ega. Bu tadqiqotlar mamlakatning o‘ziga xos iqlim sharoitlari, suv resurslarining cheklanganligi va oziq-ovqat xavfsizligini ta‘minlash zarurati bilan bevosita bog‘liq.

Sholichilik ilmiy-tadqiqot instituti (Toshkent viloyati) mamlakatda sholi seleksiyasi va urug‘chiligining asosiy markazi hisoblanadi. Institut faoliyatining asosiy yo‘nalishlari ertapishar, o‘rta va kechpishar sholi navlarining biotik va abiotik stresslarga chidamli, yuqori hosilli turlarini yaratishga qaratilgan. Institut tomonidan o‘nlab yangi sholi navlari va begona o‘tlar, kasalliklar va zararkunandalarga qarshi kurashish bo‘yicha patentlangan texnologiyalar ishlab chiqilgan. O‘zbekistonlik olimlar tomonidan sholichilik, xususan, ertapishar navlarni yaratish va ularni etishtirish agrotexnikasi bo‘yicha bir qancha ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan va nashr etilgan.

O‘zbekistonning sholi seleksiyasidagi asosiy yutuqlari quyidagilar:

Mahalliy ertapishar navlarning yaratilishi: "Guliston" kabi ertapishar navlar boshqa navlarga nisbatan qisqaroq vegetatsiya davriga ega bo‘lib, O‘zbekiston sharoitida yuqori hosildorlik ko‘rsatkichlarini namoyish etadi. Bu navlar suv resurslaridan samarali foydalanish imkonini beradi va yiliga bir necha marta hosil olishga sharoit yaratadi.

Stressga chidamli navlarning seleksiyasi: Qoraqalpog‘iston Respublikasi kabi sho‘rlangan va qurg‘oqchilikka moyil hududlar uchun sho‘rga chidamli va qurg‘oqchilikka tolerant ertapishar navlarni yaratish bo‘yicha jiddiy ishlar olib borilmoqda. Bu, Ayniqsa, Orol dengizi fojiasi oqibatlarini yumshatishda muhimdir.

Agrotexnik tavsiyalarning ishlab chiqilishi: Ertapishar navlar uchun optimal ekish muddatlari, sugʻorish rejimlari, oziqlantirish normalari va oʻsimlikni himoya qilish usullari boʻyicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqilgan va amaliyotga joriy etilmoqda.

Xalqaro hamkorlik: Oʻzbekistonlik olimlar Xalqaro Sholichilik Ilmiy-tadqiqot Instituti (IRRI) kabi nufuzli xalqaro tashkilotlar bilan faol hamkorlik qiladi. Bu hamkorlik germplazma almashinuvi, navlarni yaratish va sinovdan oʻtkazish, shuningdek, ilgʻor agrotexnik texnologiyalarni joriy etish orqali Oʻzbekistonda sholichilikning yanada rivojlanishiga xizmat qiladi.

Adabiyotlar Tahlili va Xulosalar

Oʻtkazilgan adabiyotlar tahlili sholining ertapishar navlari boʻyicha ilmiy izlanishlar dunyo miqyosida va Oʻzbekistonda faol olib borilayotganini koʻrsatadi. Tadqiqotchilar asosan quyidagi yoʻnalishlarda ish olib bormoqdalar:

Yangi ertapishar genotiplarni aniqlash va baholash: Bu gen banklaridan foydalanish va mavjud navlar orasidan istiqbolli genotiplarni topishni oʻz ichiga oladi.

Seleksiya metodlarini takomillashtirish: Molekulyar seleksiya va genetik muhandislik usullarini qoʻllash orqali ertapishar navlarni yaratish jarayonini tezlashtirish va samaradorligini oshirish.

Ertapishar navlarning agrotexnikasini optimallashtirish: Har bir hududning oʻziga xos sharoitini hisobga olgan holda, eng samarali ekish, sugʻorish va oziqlantirish tizimlarini ishlab chiqish.

Iqlim oʻzgarishlari sharoitida ertapishar navlarning rolini oʻrganish: Suv resurslari cheklangan va harorat koʻtarilayotgan hududlarda ularning moslashuvchanligini baholash va barqarorlikni oshirish.

Xulosa qilib aytganda, ertapishar sholi navlari global oziq-ovqat xavfsizligini taʼminlash, qishloq xoʻjaligi samaradorligini oshirish va resurslardan barqaror foydalanishda muhim ahamiyatga ega. Oʻzbekiston kabi suv tanqisligi muammosi mavjud mamlakatlarda bu navlarning ahamiyati yanada ortadi. Kelajakdagi tadqiqotlar seleksiya texnologiyalarini yanada takomillashtirish, ertapishar navlarning turli stress omillariga chidamliligini oshirish va ularning agrotexnikasini avtomatlashtirishga qaratilishi lozim. Shuningdek, mahalliy sharoitga mos keladigan, yuqori hosilli va sifatli ertapishar navlarni yaratish va ularni keng miqyosda joriy etish orqali sholichilik sohasini rivojlantirish mumkin.

Volume: 2 Issue: 10

O‘zbekistonlik olimlar tomonidan sholichilik, xususan, ertapishar navlarni yaratish va ularni etishtirish agrotexnikasi bo‘yicha bir qancha ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan va nashr etilgan. Quyida mazkur yo‘nalishdagi ilmiy adabiyotlardan namunalar keltirilgan:

Maqolalar va tezislarda

1. Bazarbayeva, Sh. R. Qoraqalpog‘iston sharoitida sholi navlarining tuplanish xususiyatlari. "Agro ilm – O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi" jurnali, 2022, (4), 48-49.
2. Mamatqulov, B. I., & To‘rayev, O. S. Sholining ertapishar navlarini etishtirishda agrotexnik tadbirlarning samaradorligi. Qishloq xo‘jaligi fanlari bo‘yicha ilmiy-amaliy konferensiya materiallari, 2018, Toshkent.
3. Abdukarimov, D. T., & Xoliyorov, A. U. O‘zbekistonda sholi seleksiyasining zamonaviy yo‘nalishlari va istiqbollari. "O‘zbekiston qishloq va suv xo‘jaligi" jurnali, (3), 2020, 15-18.
4. Ergashev, S. N., & Sobirov, N. B. Suv tejoychi texnologiyalarni qo‘llash orqali ertapishar sholi navlari hosildorligini oshirish. "Agrar fan va innovatsiyalar" jurnali, 2021, (2), 56-59.